

Γεώργιος Ι. ΚΟΥΡΤΗΣ*

Ύμνοι για την απελευθέρωση της Πρέβεζας από άγνωστα κείμενα

Ευχαριστώ θερμά το Δήμαρχο Πρέβεζας, κ. Μιλτιάδη Κλάπα, για την τιμητική πρόσκληση να ομιλήσω στην αποψινή εκδήλωση τιμής της 96^{ης} επετείου από την απελευθέρωση της Πρέβεζας από τον τουρκικό ζυγό. Όταν άρχισα να σκέπτομαι για το θέμα της αποψινής ομιλίας μου η θέληση μου ήταν να μην επαναλάβω ιστορικά γεγονότα της απελευθέρωσης που λίγο πολύ έχουν ακουστεί στους επετειακούς λόγους στα 96 αυτά χρόνια. Γι' αυτό επέλεξα το θέμα «Ύμνοι για την απελευθέρωση της Πρέβεζας από άγνωστα κείμενα». Έτσι προσπάθησα να ανακαλύψω με έρευνα σε πολλές βιβλιοθήκες άγνωστα κείμενα που υμνούν την απελευθέρωση της Πρέβεζας. Τα κείμενα αυτά θα σας παρουσιάσω σήμερα.

Ο αγώνας για την απελευθέρωση ελληνικών εδαφών κατά το 1912 απέβλεπε προεχόντως στην απελευθέρωση της Μακεδονίας, όπου ο ελληνικός στρατός είχε να αντιμετωπίσει υπέρτερες τουρκικές δυνάμεις και περισσότερες εδαφικές ωφέλειες είχε να αποκομίσει σε περίπτωση νίκης. Σε δεύτερη μοίρα ήταν ο αγώνας της Ηπείρου αφού ο στρατός της Ηπείρου θα χρησίμευε ως δυτική πλαγιοφυλακή του κυρίου όγκου του ελληνικού στρατού που από τη Θεσσαλία τις πρωινές ώρες της 5^{ης}/18^{ης} Οκτωβρίου 1912 άρχισε προέλαση για την απελευθέρωση της Μακεδονίας. Τη βασιμότητα του ισχυρισμού αυτού επιβεβαιώνει το γεγονός ότι Διοικητής της στρατιάς Ηπείρου ορίστηκε ο γηραιός για την εποχή του, ηλικίας 66 ετών, στρατηγός Κωνσταντίνος Σαπουντζάκης. Ο ελληνικός στρατός της Ηπείρου το μεσημέρι της 6^{ης}/19^{ης} Οκτωβρίου 1912 πέρασε τη γέφυρα της Άρτας και σιγά-σιγά κατέλαβε τη γύρω περιοχή και τη Φιλιπιάδα με σκοπό να βαδίσει προς την Πρέβεζα. Η επίθεση κατά της Πρέβεζας ήταν επικίνδυνη γι' αυτό στις 16^{ης}/29^{ης}

---

* Ο Γεώργιος Ι. Κούρτης είναι Πρόεδρος Ελεγκτικού Συνεδρίου. Το παρόν κείμενο εκφωνήθηκε στο πλαίσιο των εορτασμών του Δήμου Πρέβεζας για την 96^η επέτειο της απελευθέρωσης της Πρέβεζας, στη Θεοφάνειο αίθουσα τέχνης στις 20 Οκτωβρίου 2008.

Οκτωβρίου 1912 έφθασαν στην Άρτα για ενίσχυση δύο τάγματα της Κρητικής πολιτοφυλακής καθώς και 300 Κρήτες αντάρτες υπό την αρχηγία του Κωνσταντίνου Μάνου, οι οποίοι ήλθαν αποφασισμένοι να πέσουν μέχρι ενός για χάρη της πατρίδας.

Ποιος ήταν ο Κωνσταντίνος Μάνος; Ήταν ένας μαχητής 43 ετών, που γεννήθηκε στην Αθήνα το 1869. Πολιτικός και ποιητής, γιος του στρατηγού Θρασύβουλου Μάνου και της Μανιάτισσας Ρωξάνης Μαυρομιχάλη που με την έκρηξη της Κρητικής επανάστασης το 1896 κατέβηκε και πολέμησε στην Κρήτη επικεφαλής πάλι εθελοντών του Ιερού Λόχου. Αυτόν η κρητική μούσα τον ύμνησε με το στίχο «Όσοι πιστεύετε Θεό και τότε προσκυνάτε, τον καπετάνιο Κωνσταντί το Μάνο ν' αγαπάτε». Έλαβε μέρος και στο Μακεδονικό αγώνα και στην επανάσταση του Θερισού ως συναρχηγός με τον Ελευθέριο Βενιζέλο και τον Κωνσταντίνο Φούμη. Διετέλεσε Βουλευτής Χανίων στην Κρητική Βουλή και Βουλευτής Αττικοβοιωτίας στην Α' και Β' Αναθεωρητική Βουλή του 1910. Ήταν πολέμαρχος και δημοτικιστής ποιητής. Σκοτώθηκε στην περιοχή του Λαγκαδά λίγο αργότερα, τον Απρίλιο του 1913, όταν προσπαθούσε μέσα σε ένα παλιό αεροπλάνο να ανιχνεύσει περιοχές που κρατούσε ο βουλγαρικός στρατός. Ήταν συνεπώς πρότυπο του πραγματικού Έλληνα.

Στις 19 Οκτωβρίου/2 Νοεμβρίου 1912 ο ελληνικός στρατός βάδισε προς την Πρέβεζα, ενώ την αρχηγία του στρατού της επίθεσης είχε ο ταγματάρχης Μηχανικού Παναγιώτης Σπηλιάδης, που γεννήθηκε στον Πύργο το 1865 και πέθανε στην Αθήνα το 1945 με το βαθμό αντιστράτηγου, πολεμιστής μετέπειτα στο Σκρα και στη Δοϊράνη. Στις 6 το πρωί της 20^{ης} Οκτωβρίου/3^{ης} Νοεμβρίου 1912 ο ελληνικός στρατός βρέθηκε σε παράταξη μάχης με μπροστάρι στο δεξιό, το αντάρτικο σώμα του Μάνου. Η μάχη άρχισε και το σώμα Μάνου πρώτο κατέλαβε τα υψώματα της Νικόπολης και ύψωσε την ελληνική σημαία.

Εδώ θα εξιστορήσω την αγωνία των κατοίκων της Πρέβεζας, το πανικό των Τούρκων και την απόφαση για την παράδοση, όπως την περιγράφει ο Αθανάσιος Τριγονίδης στο μικρό από 45 σελίδες βιβλιαράκι του με τίτλο *Η Μάχη της Νικοπόλεως και η Αλωσις της Πρεβέζης*, έκδοση εν Αθήναις 1914, εκδοτικός οίκος Γεωργίου Δ. Φέξη. Δεν μπόρεσα να μάθω την ιδιότητα του συγγραφέα, πάντως θεωρώ ότι είναι ένας έγκυρος ιστορικός παρουσιαστής. Έγραψε ένα χρόνο μετά την απελευθέρωση και η περιγραφή του είναι πλήρης. Ίσως ήταν πολεμικός ανταποκριτής. Από εδώ ο λόγος μου διακόπτεται και αντιγράφω τα άγνωστα αυτά κείμενα. Γράφει λοιπόν ο Αθανάσιος Τριγονίδης τα ακόλουθα:

Οί κάτοικοι της Πρεβέζης, ιδιαίτερος δὲ οἱ μουσουλμάνοι ἀπὸ τῶν πρωϊνῶν ὥρῶν ὅποτε εἶχεν ἀρχίσει ἡ μάχη εἰς τὴν Νικόπολιν καὶ ἤκούετο ὁ ζωηρὸς κρότος τῶν ντουφεκιῶν καὶ ὁ βαρὺς τῶν πυροβόλων, κατεῖχοντο ἀπὸ σφο-

δράν ἀγωνίαν ... Αἱ ἀφηγήσεις τῶν Τούρκων τραυματιῶν τῆς Κιάφφας, ἀξιωματικῶν καὶ ὀπλιτῶν, ἔπεισαν αὐτοὺς ὅτι κάθε ἀντίστασις εἰς τὴν ὁρμὴν τῆς Ἑλληνικῆς λόγχης ἦτο ματαία. Καὶ ἐννοοῦντες τὸ ἀποτέλεσμα τῆς μάχης τῆς Νικοπόλεως, ἤρχισαν νὰ ζητοῦν ἀπὸ τοῦ Τούρκου ταγματάρχου καὶ στρατιωτικοῦ διοικητοῦ τῆς Πρεβέζης τὴν παράδοσιν τῆς πόλεως εἰς τὸν Ἑλληνικὸν στρατόν. Συγχρόνως αἱ μουσουλμανικαὶ οἰκογένειαι κατέφευγον εἰς τὰς φιλικὰς τῶν χριστιανικῶν οἰκογενείας καὶ παρεκάλουν νὰ τοὺς σώσουν αὐτοὶ ἀπὸ κάθε χειροδικίαν τῶν Ἑλλήνων στρατιωτῶν καὶ ἰδίᾳ τῶν κρητῶν ἀνταρτῶν ... Αἱ χριστιανικαὶ οἰκογένειαι τῆς Πρεβέζης, χωρὶς νὰ διατηροῦν καμμίαν μνησικακίαν διὰ τὰ φοβερὰ μαρτύρια ποὺ ὑπέφερον οἱ Ἕλληνες ... ἀπὸ τὴν τουρκικὴν καὶ ἀλβανικὴν ἀγριότητα, προσέφερον τὸ ἄσυλον τῆς στέγης τοὺς εἰς αὐτούς. Αὐτὴν τὴν ὄψιν παρῆεν ἡ πόλις ... Ἐν τούτοις ὁ στρατιωτικὸς διοικητὴς τῆς Πρεβέζης δὲν εὐρίσκετο εἰς συμφωνίαν μὲ τοὺς τούρκους κατοίκους τῆς πόλεως. Τουναντίον μάλιστα ἐσκέπτετο νὰ ἀντιτάξῃ ἀντίστασιν πρὸ τῶν ὀχυρωμάτων τῆς Πρεβέζης μὲ τὸν στρατὸν ὁ ὁποῖος εἶχεν ὑποχωρήσει καὶ μὲ ἐθελοντικὸν τοιοῦτον ὁ ὁποῖος θὰ ἀπετελεῖτο ἀπὸ ὄλους ὅσοι ἤμποροῦσαν νὰ φέρουν ὄπλα. Καὶ τὴν 4^{ην} μ.μ. ἀκριβῶς, ἡμίσειαν ἀκόμῃ ὥραν δηλαδὴ ἀπὸ τῆς καταπαύσεως τῆς μάχης, προσεκάλεσε τὸν Δήμαρχον Χαλῆλ Βέην καὶ ἀνεκοίνωσεν εἰς αὐτὸν τὴν ἀπόφασίν του. Ὁ Χαλῆλ ἦτο Πρόεδρος τῆς νεοτουρκικῆς λέσχης τῆς Πρεβέζης, ἀλλὰ ἦτο συγχρόνως καὶ ἄνθρωπος λογικὸς, ἐννοῶν ὅτι πᾶσα ἀντίστασις ἦτο ματαία. Ἐν τούτοις δὲν ἤμποροῦσε παρὰ νὰ συμμορφωθῇ πρὸς τὰς διαταγὰς τοῦ στρατιωτικοῦ διοικητοῦ. Καὶ συγκαλέσας ἀμέσως εἰς τὴν Δημαρχίαν τὸ Δημοτικὸν Συμβούλιον καὶ τοὺς προκρίτους, Ἕλληνας καὶ Τούρκους, ἀνακοίνωσεν εἰς αὐτοὺς ὅτι ὁ στρατιωτικὸς διοικητὴς θεωρεῖ δευτέραν γραμμὴν ἀμύνης διὰ τὴν υπεράσπισιν τῆς πόλεως τὴν τάφρον εἰς τὴν ὁποίαν θὰ ἀνθίστατο ὁ τουρκικὸς στρατός. Ὁ Χαλῆλ Βέης συνέστησεν νὰ μεταφερθοῦν αἱ πλησίον τῆς τάφρου οἰκογένειαι εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς πόλεως διὰ νὰ μὴ ἀριθμηθοῦν περισσότερα θύματα. Ὁ Δήμαρχος προσέθηκεν: –Αὐτὰ ποὺ σὰς ἀνακοινῶν δὲν εἶναι δική μου γνώμη, διότι ἐγώ, ὡς Δήμαρχος, ἀποβλέπων εἰς τὸ συμφέρον τῶν κατοίκων, ὀφείλω νὰ ὁμολογήσω ὅτι κάθε ἀντίστασις εἶναι ὄχι ματαία ἀλλὰ καταστρεπτικὴ. Σὰς συνιστῶ δέ, παρὰ τὰς ἀποφάσεις τοῦ στρατιωτικοῦ διοικητοῦ, νὰ ζητήσωμεν παρ' αὐτοῦ τὴν παράδοσιν τῆς πόλεως. (24-26)

Διακόπτοντας τὴ διήγησιν θέλω νὰ τονίσω ὅτι αὐτὸ το συνετὸ Δήμαρχο Χαλῆλ Βέη, κτηματία καὶ δικηγόρο, ὁ Ελευθέριος Βενιζέλος μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τὸν τίμησε διατηρώντας τὸν ὡς Δήμαρχο Πρεβέζης ἀπὸ τὸν Οκτώβριον 1912 ἕως καὶ τὸ 1913. Ἀργότερα γύρισε στὴν πατρίδα του ὅπου ἐκτελέσθηκε ὡς προδότης. Συνεχίζει ἡ διήγησιν τοῦ Τριγωνίδου:

Οί συνέλθοντες πρόκριτοι συνεφώνησαν μετὸν Δήμαρχον καὶ κατήρχοντο τοῦ Δημαρχείου ὅπως προβοῦν στὰ κατάλληλα διαβήματα. δὲν εἶχον κατέλθει σχεδόν, ὅτε τρεῖς ἀλλεπάλληλοι ὀβίδες ἔπεσαν μετὰ φοβεροῦ κρότου ἐντὸς τῆς πόλεως. ἡ πρώτη ἔπεσε παρὰ τὸ τζαμί τοῦ Ἁγ. Ἀνδρέου, ἡ δευτέρα εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ Διοικητηρίου καὶ ἡ τρίτη εἰς τὴν ἀγοράν. Ὁ πανικὸς τῶν κατοίκων ἐγενικεύθη. Τὰ γυναικόπαιδα τρέμοντα ἐκ τοῦ φόβου τῆς καταστροφῆς προσέτρεχαν ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ζητοῦντα νὰ κρυφθοῦν ἀπὸ τὴν ὄργην ἢ ὅποια ἐπήρχετο τόσο εκδικητικὴ ἐναντίον των. Σκηναὶ ἀπελπισίας ἐλάμβανον χώραν εἰς τοὺς δρόμους. Τέλος ἐδόθη μιὰ κατεύθυνσις εἰς ὅλα αὐτὰ τὰ ἀτυχή πλάσματα, τὰ ὅποια ἐγκαταλείψαντα τὰς οἰκίας των ἐζήτουν κάποιον ἄσυλον, ὅπως σώσουν τὴν ζωὴν των. Κατηθύνθησαν πρὸς τὸ τζαμί τοῦ Ἁγ. Ἀνδρέου, τὸ ὅποιον εὐρίσκετο ἐντὸς τοῦ τουρκικοῦ Φρουρίου ... οἱ Τοῦρκοι πρόκριτοι πιεζόμενοι ὑπὸ τοῦ λαοῦ μετέβησαν ἀμέσως εἰς τὸν Μητροπολίτην Πρεβέζης Ἰωακείμ Βαλασιάδην καὶ εἰς τοὺς Προξένους τῶν Μεγάλων Δυνάμεων (Ἦσαν αὐτοὶ τῆς Ἀγγλίας ὁ Κονεμένος, τῆς Ρωσσίας ὁ Σκέφερης καὶ τῆς Αὐστρίας ὁ Μάιζνερ). Ἰκέτευσαν αὐτοὺς ὅπως πείσουν τὸν στρατιωτικὸν διοικητὴν νὰ παραδώσῃ τὴν πόλιν. Πράγματι δὲ ὁ Μητροπολίτης ἀπέστειλεν ἀντιπρόσωπόν του νὰ συνεννοηθῇ μετὰ τοὺς προξένους. (26-27)

Ἐδῶ, διακόπτοντας, πρέπει νὰ ἐπισημάνω ὅτι ὁ Μητροπολίτης Ἰωακείμ γεννημένος τὸ 1860 στὴ νήσο Ἀντιγόνη τοῦ Μαρμαρά, ἀνήκε στὸν ἀλύτρωτο Ἑλληνισμό τῆς Κωνσταντινούπολης καὶ ἔφερε στὴν Πρέβεζα τὸ πνεῦμα τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας. Διετέλεσε προηγουμένως Μητροπολίτης Μαρωνείας καὶ Ρόδου. Ἐξῆσε στὴν Πρέβεζα μέχρι τὸ 1931, ὁπότε παραιτήθηκε λόγω ἀσθενείας. Ἀπεβίωσε τὸ 1933. Συνεχίζει ἡ διήγησις:

Ἐν τῷ μεταξὺ –θὰ ἦτο σχεδὸν ἡ δεκάτη ὥρα τῆς νυκτός– ὁ Μητροπολίτης Ἰωακείμ συνεκάλεσεν εἰς τὸ Λιμεναρχεῖον τοὺς Ἕλληνας καὶ Τοῦρκους προκρίτους ὡς καὶ τὰς στρατιωτικὰς καὶ πολιτικὰς ἀρχὰς καὶ ἀνεκοίνωσεν εἰς αὐτοὺς τὸ συνταχθῆν ὑπὸ τῶν προξένων ἔγγραφον διὰ τὴν παράδοσιν τῆς πόλεως. Προεκλήθη μακρὰ συζήτησις κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ Ἕλληνες ἐδήλωσαν ὅτι δὲν ἔπρεπε ν' ἀναγραφῇ εἰς τὸ ἔγγραφον ὅτι αὐτοὶ ζητοῦν τὴν παράδοσιν, ἀφοῦ οἱ Τοῦρκοι ἐζήτησαν ταύτην ὑπὸ τὴν πίεσιν τοῦ φόβου καὶ πανικοῦ. ἡ γνώμη τῶν Ἑλλήνων προκρίτων ἐπεκράτησε καὶ περὶ τὴν 12^{ην} καὶ 30 τοῦ μεσονυκτίου πεισθεὶς ἐν τῷ μεταξὺ ὁ στρατιωτικὸς διοικητὴς ἐδήλωσεν ὅτι παραδίδει τὴν πόλιν ... εἰς τὸν τακτικὸν στρατὸν ὑπὸ τὸν ὄρον τῆς ἐξασφαλίσεως τῆς ζωῆς καὶ τῆς περιουσίας τῶν κατοίκων. Ὁ Αὐστριακὸς πρόξενος πρότεινε τὴν τροποποίησιν τοῦ ἐγγράφου οὕτως ὥστε νὰ μὴ ἀναφέρεται εἰς αὐτὸ ὅτι ἡ πόλις θὰ παραδοθῇ εἰς τὸν τακτικὸν στρατὸν διότι εἶπε τοῦτο θὰ εἶναι προσβλητικὸν διὰ τὸν ἀρχηγὸν τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ. Τοῦτο ἔγινε δεκτὸν καὶ καταρτίσθη τελειωτικῶς τὸ ἔγγραφο τῆς παραδόσεως ... Εἰς τὰς

γραμμὰς τῶν προφυλακῶν εἰς τὰ ἐρείπια τῆς Νικοπόλεως ἠκούσθησαν περὶ τὴν τρίτην πρωϊνὴν κρότοι βημάτων προερχομένων ἀπὸ ἀνθρώπους ποὺ κατηνθύνοντο εἰς τὸ στρατόπεδον. Ἦσαν οἱ πρόξενοι Ἀγγλίας Κονεμένος, Ρωσσίας Σκέφερης, Αὐστρίας Μάιζνερ καὶ ὁ αρχιγραμματεὺς τῆς Διοικήσεως οἱ ὁποῖοι ὕψωσαν λευκὴν σημαία εἰς ἔνδειξιν παραδόσεως τῆς πόλεως. οἱ Πρόξενοι παρουσιάσθησαν εἰς τὸν λοχαγὸν Κοσμόπουλον καὶ ἐδήλωσαν ... τὸν σκοπὸν τῆς ἀφίξεώς των. Ὁ Κοσμόπουλος ὁδήγησεν αὐτοὺς εἰς τὸν Διοικητὴν τοῦ Τάγματος Δούλιν ὁ ὁποῖος ἀμέσως εἰδοποίησε τὸν Σηλιάδην. Ἐπὶ τόπου ἀμέσως μεταξὺ τῶν Προξένων καὶ τοῦ Σηλιάδου ὑπεγράφη τὸ πρωτόκολλον τῆς παραδόσεως ... Ἀφοῦ δὲ συμφωνήθη νὰ γίνῃ ἡ εἴσοδος τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ τὴν 2^α μ.μ. τῆς ἴδιας ἡμέρας (21 Ὀκτωβρίου) οἱ Πρόξενοι ἀνεχώρησαν φέροντες τὴν εἶδησιν ταύτην εἰς τοὺς κατοίκους ... Ὁ στρατὸς νικηφόρος καὶ πάλιν ἠτοιμάζετο στὸ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν Πρέβεζαν μὲ τὸ μέτωπον ὑψηλὰ διὰ τὰ νέα τοῦ πολεμικὰ κατορθώματα. ἀπὸ τῆς 5^{ης} π.μ. ὥρας μέχρι τῆς μεσημβρίας οἱ ἄνδρες ἐτραγουδοῦσαν καὶ ἐχόρευαν ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τῶν ἀξιωματικῶν. Ἀμέσως μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τοῦ πρωτοκόλλου καὶ τὴν ἐπιστροφὴν τῶν Προξένων ... ἡ τουρκικὴ ἀστυνομία ἔπαυσε νὰ ὑφίσταται καὶ ἡ πόλις παρεδόθη εἰς τὴν διάθεσιν τῶν κακοποιῶν στοιχείων. Εὐθὺς ὅμως συνήλθον οἱ Ἕλληνες πρόκριτοι καὶ κατήρτισαν πολιτοφυλακὴν ἢ ὁποῖα ἐφρουρεῖ τὴν πόλιν μέχρι τῆς στιγμῆς καθ' ἣν ἀποβατικὸν ἄγημα ὑπὸ τὸν ἀξιωματικὸν τοῦ ναυτικοῦ Ρίτσον παρέλαβε τὴν φρουρίσιν αὐτῆς. Περὶ τὴν 1^{ην} μ.μ. ἐξεκίνησεν ὁ στρατὸς διὰ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν πόλιν. Ὁ Ἑλληνικὸς πληθυσμὸς τῆς πόλεως διὰ νὰ δώσῃ μεγαλοπρεπεστάτην μορφήν εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ στρατοῦ, ἐξῆλθε μετὰ τοῦ κλήρου καὶ τοῦ Μητροπολίτου ἐπικεφαλῆς εἰς προὔπαντησιν αὐτοῦ. Ἐπίσης ἐξῆλθε καὶ ἐπιτροπὴ Τούρκων καὶ Ἑβραίων οἱ ὁποῖοι ἐδήλωσαν ὑποταγὴν. Κατὰ τὴν συνάντησιν τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ στρατοῦ ὁ Μητροπολίτης Ἰωακείμ προσεφώνησε τὸν Ἑλληνικὸν στρατὸν ... (27-31)

Κυρίες καὶ Κύριοι, σας ἀνέγνωσα ἀπὸ το βιβλιαράκι του Αθανασίου Τριγωνίδου τὴν πιο πιστὴ περιγραφή τῆς ἀπελευθέρωσης τῆς Πρέβεζας ποὺ ἐγίνε ποτέ καὶ ἀξίζει μεγάλος ἐπαινος σε αὐτόν για το ὅτι εμεῖς ὕστερα ἀπὸ 96 χρόνια βλέπουμε τὴν ἀπελευθέρωση ὡσάν να εἴμαστε παρόντες. Μια δευτέρη ἀγνωστὴ πτυχὴ τῆς ιστορίας εἶναι ἀκόμη το κείμενο τῆς ὡς ἄνω προσφώνησης τοῦ Μητροπολίτη Ἰωακείμ. Θα τὴν ἀκούσετε σήμερα για πρώτη φορά ἐπειτα ἀπὸ 96 χρόνια ἀφοῦ τὴ βρήκα τυχαία δημοσιευμένη στο περιοδικὸ *Ἱερός Σύνδεσμος*, τεύχος 182 τοῦ 1912. Θα σας το ἀναγνώσω στο πρωτότυπο κείμενο, ὅπως το ἐγγράψε ο Μητροπολίτης Ἰωακείμ στὴν ἀρχαία Ἑλληνικὴ, με τὴν ἀπορία πὼς το κείμενο αὐτὸ ἦταν κατανοητὸ στους κατοίκους καὶ το στρατό. Ἡ ἀπάντησι που μπορεῖ να δοθεῖ εἶναι ὅτι οἱ Ἕλληνες τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἦσαν κοινωνοὶ τῆς γλώσσας αὐτῆς. Ὁ Μητροπολίτης Ἰωακείμ εἶπε τα εξής:

Καθὼς ὁ τυφλὸς Τωβίτ ἅμα τῇ ἐπιχρίσει τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ διὰ τῆς ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου ὑποδειχθείσης χολῆς ἠσθάνθη πάραυτα τὰ λευκώματα καταπίπτοντα ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ καὶ ἐπὶ τῇ ἀναβλέψει αὐτοῦ προσέπεσε τῷ εὐεργέτῃ Θεῷ καὶ κατεφίλησε τὸν σωτήρα αὐτοῦ, οὕτω καὶ ἡμεῖς ἐπὶ τῇ σήμερον ἐπιχρίσει τῶν ὀφθαλμῶν μας διὰ τοῦ λυσιπόνου φαρμάκου τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς σωτηρίας, Αἰσθανόμεθα, τὰ μὲν λευκώματα τῆς μακρᾶς καὶ πικρᾶς δουλείας καταπίπτοντα, ἐπαναβλέποντες δὲ τὸ σωστικὸν φῶς τοῦ ζωογόνου ἡλίου, δοξολογοῦμεν τὸν λυτρωτὴν ἡμῶν Θεόν, τὸν οὕτω τὰ καθ' ἡμᾶς προβλεψάμενον. ἄλλα καὶ τῇ φιλοστοργοτάτῃ ἡμῶν Μητρὶ Ἑλλάδι, τῇ ἐξαποστειλάσῃ ἡμᾶς πρὸς ἀπολύτρωσιν καὶ σωτηρίαν ἡμῶν, ἐκ τῶν πικρῶν δοκιμασιῶν καὶ τῶν ἀδιαλείπτων μαρτυριῶν, ὡς καὶ πρὸς ἀπόμαξιν τῶν συνεχῶν δακρύων ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν, ὕστερον ἀπὸ ὅλην τὴν προσφορὰν εἰς τὸν ἱερὸν αὐτῆς βωμὸν τοσοῦτων ἡρώων καὶ ἔθνομαρτύρων, χάριτας ὅτι πλείστας ὁμολογοῦμεν διὰ τὴν ἀείποτε ἐνδεικνυμένην φιλοστοργίαν πρὸς ἡμᾶς, τρανωτέρα ἀπόδειξις τῆς ὁποίας ἀπὸ τὴν ἐνταῦθα παρουσίαν ἡμῶν δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ. Διὸ καὶ καταφιλοῦντες ἡμᾶς ἐπιφωνοῦμεν: «Εὐλογημένη ἢ εἴσοδος ἡμῶν εὐαγγελιζομένων τὴν ἀπολύτρωσιν ἡμῶν». Εὐλογοῦμεν τὰ ὀνόματα ἡμῶν καὶ συμπάσης τῆς περὶ ἡμᾶς ἱερᾶς φάλαγγος τῶν μεγαλοψύχων ἀνδρῶν, οἱ ὅποιοι ἔρχεσθε μετὰ θάρρους καὶ παρρησίας πολλῆς, ὡς καὶ τῆς προθυμίας τῆς θυσίας καὶ αὐτῆς τῆς ζωῆς ἡμῶν τῶν ἀλυτρώτων ἀδελφῶν, παρ' ὧν χύνεται πικρὸν τὸ δάκρυ τῆς δουλείας καὶ ἀντηχεῖ βαθὺς ὁ στεναγμὸς τῶν δοκιμασιῶν καὶ τῶν μαρτυριῶν. Τὰ ὀνόματα ἡμῶν θὰ καταστῶσι περικλυτὰ καὶ προφερομένων αὐτῶν θὰ πάλλῃ πᾶσα εὐαίσθητος Ἑπειρωτικὴ καρδιά, ἀναλογιζομένη ὅτι ὑπέικοντες προθύμως τῇ ἱερᾷ τῆς πατρίδος φωνῇ, προθύμως ἐσπεύσατε εἰς τὸν δυσμίμητον ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος θάνατον, γιγνομένοι, δι' ὀλόκληρον τὸ δοῦλον ἔθνος, λουτρὸν παλιγενεσίας. Ἄντι πάντων τούτων σᾶς προσφερομεν στέφανον κατεσκευασμένον μὲ περιλίσσοιον δάφνην, βεβρεγμένην μὲ τὰ δάκρυα τῆς αἰδίου ἡμῶν εὐγνωμοσύνης, ἀφοῦ καὶ τὸ πολῦτιμόν σας αἷμα τὸ προωρίσατε ὅπως ποτίσῃ ἀνὰ τὰς Ἑπειρωτικὰς καὶ Μακεδονικὰς δειράδας τὸ δένδρον τῆς ἐλευθερίας καὶ τὰς δάφνας ἐκεῖνας, αἵτινες μετ' ὀλίγον θὰ κοσμήσωσι τὰ μέτωπα ὄλων τῶν ἐνδοξῶν ἡρώων, τῶν ἀγωνιστῶν καὶ μαρτύρων τῆς ἐλληνικῆς ιδέας ἐν τε τῇ Ἑπειρωτικῇ καὶ Μακεδονικῇ χώρᾳ.

Εἴθε καὶ ἡμεῖς, ἐν ἀγάπῃ ἀρρήκτῳ συνδεδεμένοι κατὰ τὰς ὥρας ταύτας τῶν μεγάλων κατὰ θεῖαν βουλὴν ἀγώνων καὶ δοκιμασιῶν ἡμῶν, νὰ ἀναδειχθῶμεν ἐφάμιλλοι τῶν ἐνδόξων προγόνων ἡμῶν, ἵνα δοξασθῇ τὸ ὄνομα τοῦ μεγάλου τῶν Ἑλλήνων Θεοῦ καὶ τῆς φιλότατης καὶ πανενδόξου ἡμῶν πατρίδος ἐν γενεαῖς γενεῶν ἐπιφωνοῦντες: Ζήτω τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος, Ζήτω ὁ γενναῖος ἀπολυτρωτικὸς Ἑλληνικὸς Στρατός, Ζήτω ἡ ἐλευθερία ἡμῶν.

Ο Αθανάσιος Τριγωνίδης τελειώνει τη δική του περιγραφή αναγράφοντας:

Εἰς τὴν προσφώνησιν τοῦ Μητροπολίτου ἀπαντῶν ὁ Σπηλιάδης ἠὺχαρίστησεν αὐτόν. ἡ εἴσοδος τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ εἰς τὴν πόλιν ὑπῆρξε θριαμβευτικὴ. οἱ κάτοικοι ἀλλόφρονες κατεφίλουν τοὺς στρατιώτας. Αἱ κυρίαι καὶ αἱ δεσποινίδες ἀπὸ τῶν ἐξωστῶν τῶν οἰκιῶν ἔρραινον τὸν στρατὸν μὲ ἄνθη.

Αἱ οἰκίαι ὅλαι ἦσαν στολισμέναι μὲ τὴν γαλανόλευκον καὶ χαρὰ καὶ ἐνθουσιασμὸς ἀπερίγραπτος ἐπεκράτει εἰς ὀλόκληρην τὴν πόλιν. Περὶ τὴν 4^{ην} μ.μ. ἔφθασεν εἰς Πρέβεζα ἐξ Ἄρτης ὁ στρατηγὸς Σαπουντζάκης συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ ὑπασπιστοῦ τοῦ Γρίβα, τοῦ ἀνθυπολοχαγοῦ Μάνου καὶ μελῶν τοῦ πολιτικοῦ τοῦ γραφείου Σαχτούρη, Φορέστη καὶ Καραπάνου. Ὁ στρατηγὸς ἐγένετο ἐνθουσιωδῶς δεκτὸς ὑπὸ τῶν κατοίκων οἱ ὁποῖοι προσέφερον εἰς αὐτὸν στέφανον ἐκ δάφνης. (31-32)

Εδώ τελειώνει η διήγηση του Αθ. Τριγωνίδη και η Πρέβεζα ήταν πλέον ελεύθερη. Στην Αθήνα λίγο αργότερα στις 20 Φεβρουαρίου 1913, μετά την επανάληψη των εργασιών της Βουλής, που είχε διακόψει τις εργασίες της από 8 Οκτωβρίου 1912, ο Πρωθυπουργός Ελευθέριος Βενιζέλος δήλωνε:

Ὁ στρατὸς ἡμῶν ἀπὸ ἐπιτυχίας εἰς ἐπιτυχίαν, ἀπὸ θριάμβου εἰς θρίαμβον ἀπὸ μιᾶς νίκης εἰς ἄλλην ἐνδοξοτέραν καὶ διὰ τῶν ἡρωικῶν αὐτοῦ κατορθωμάτων ἐμεγάλυνεν τὴν Ἑλλάδα οὐχὶ μόνον κατ' ἕκτασιν ἀλλὰ καὶ ψυχικῶς.¹

Η απελευθέρωση της Πρέβεζας είναι πλέον η αρχή μιας νέας πορείας της Ηπείρου στην ανάπτυξη και τον πολιτισμό.

¹ Πρακτικά της Βουλής των Ελλήνων, 1913.